

*„Коњ добри и оружје“:
властела државе српских деспота*

др Милош Б. Ивановић,
виши научни сарадник,
Историјски институт, Београд

Милош Ивановић, угледан истраживач средњовековне српске и балканске историје, јесте припадник млађе генерације научника. Будући један од водећих медијиста, његове су активности и објављени радови врло добро познати и у оквиру међународне науке. Ивановићева нова књига, посвећена језгру његових научних интересовања, иако је као рукопис докторске дисертације више од деценије присутна међу истраживачима [*Предговор*, стр. 3-10], добија прилику да у допуњеном и проширеном облику постане приступачна и најширој јавности.

Структура књиге је сложена и веома прегледна, тако да већи број поглавља омогућава лако праћење резултата мултидисциплинарних анализа. Захваљујући пространо замишљеним уводним поглављима аутор постепено уводи читаоца у проблематику којој је посвећен основни део књиге, од темељног приказа настајања властеоског сталежа средњовековне српске државе [1. *Властела у српској држави пре 1402. године*; 1.1 *Формирање властеоског слоја* (стр. 11-21)], преко јачања племства током владе позних Немањића [1.2 *Властела у краљевству и царству Немањића* (стр. 22-86)], до уздизања аристократа у доба слабљења и растакања државе [1.3 *Властеоски слој у доба обласних господара* (стр. 86-103)]. Ова поглавља представљају увод у разматрање динамичних промена положаја племства у односу на врховну власт [2. *Однос владара и властеле (1402-1459)*], сагледаних кроз више фаза [*Сламање моћи крупне властеле у време владавине деспота Стефана Лазаревића (1402-1427)* (стр. 105-129); *Опадање контроле владара над властелом у време деспота Ђурђа Бранковића (1427-1456)* (стр. 129-172); *Расуло државе и властеоског слоја под последњим деспотима (1456-1459)* (стр. 172-183)], у склопу постојећих законских оквира [3. *Законска права и обавезе властеле* (стр. 183-184)], те базичних правно-имовинских регулатива [*Законска права и обавезе баштинске властеле* (стр. 184-221)], као и оних специфичних [*Законска права и обавезе пронијара* (стр. 222-236)].

Кључни сегмент књиге [4. *Властела у државној управи*] обрађује активности властеоског слоја у управном систему српске Деспотовине кроз обраду изворне грађе о познатим појединцима, од аристократа блиских врху власти [4.1 *Дворска властела* (стр. 237-284)], те велможа везаних за хијерархизоване целине [4.2 *Властела у локалној управи* (стр. 284-354)], све до особених случајева истакнутих појединаца [4.3 *Властела без звања у служби владара* (стр. 355-358)] и оних других [5. *Властела ван система државне управе* (стр. 358-377)], о којима сведоче ретки помени у изворима. Обимну грађу о учешћу Ромеја, Османлија, Дубровчана и грађана других далматинских комуна у служби српских деспота обрађује посебно потпоглавље [6. *Странци као властела* (стр. 377-419)]. У складу с досадашњим истраживачким опусом Ивановића који одликују широк дијапазон тема и ослонац на различите врсте извора, средишњи делови његове књиге преносе значајне резултате архивских, археолошких и историјско-уметничких истраживања на основу којих је могуће у већој мери реконструисати свакодневни живот средњовековног велможе и његовог окружења [7. *Поседи и приходи властеле* (стр. 420-434)], и боље разумети његов приватни, породични, као и религијски универзум [8. *Материјални и духовни живот властеле* (стр. 434-478)].

Ивановић је књигу писао јасно, надахнуто и сигурно вођеном замисли о целини, са циљем да се обимна и разнородна грађа систематски истражи и на одговарајући начин приближи читаоцу. Као што основној расправи претходе важна поглавља која омогућавају целовит увид у разматрану проблематику, тако је и закључују поглавља [9. *Епилог*], која осветљавају, не само улогу властеле као носећег сталежа у друштву средњег века, већ њеног трајања у битно измењеним околностима у расејању [*Властела државе српских деспота у Угарској након 1459. године* (стр. 479-490)], под новим господарима [*Српска властела у оквиру Османског царства* (стр. 491-506)], те међу онима што су раније били део истог система [*Властела Црнојевића* (стр. 506-515)].

Књигу затвара посебно поглавље [*Закључак – властела и државност* (стр. 515-517)] које резимира Ивановићева вишеслојна изучавања аристократског слоја српске Деспотовине, иза кога следе и библиографски прилози: *Списак скраћеница* (стр. 518-519), *Необјављени извори* (стр. 519-520), *Интернет* (стр. 520), *Објављени извори* (стр. 520-533) и *Литература* (стр. 533-564).

Ова обимна и свестрано поткрепљена књига осветљава врло важно раздобље старе српске повести. Захваљујући акрибичности аутора, његовој склоности да се сваком проблему посвети до краја, разнородна али и неједнако сачувана грађа беспрекорно је преточена у питко штиво које ће заузети завидно место у медијевистичкој историографији.